

SECURITY, ECONOMY & LAW
NR 3/2017 (XVI), (74–82)
DOI 10.24356/SEL/16/4

TRESTNOPRÁVNÁ OCHRANA
ZÁUJMOV A ZMENY V ZÁKONE
O SPRAVODAJSKÝCH SLUŽBÁCH –
KOMENTÁR K VYBRANÝM TÉMAM
NÁVRHU ZÁKONA

CRIMINAL PROTECTION OF INTERESTS AND CHANGES
IN THE LEGISLATIVE OF INTELLIGENCE SERVICES –
COMMENT ON THE SELECTED TOPICS OF THE
PROPOSAL OF LAW

MIROSLAV KELEMEN
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

ABSTRACT

The results of intelligence protection can lead to the criminal liability for the damaging of the protected interests of the Slovak Republic. The quality of services for the citizens and the State in the field of intelligence to ensure the interests protected by foreseen quality of intelligence legislation, staffing, technical, material and financial support of activities of the intelligence community. It is therefore necessary identification, analysis and assessment of new or innovative topics in the debate on the draft of the law on intelligence services, which after more than 23 years of independence is still awaited.

Key words: Security, criminal law, intelligence services, protected interests

ABSTRAKT

Výsledky spravodajskej ochrany môžu viesť k trestnoprávnej zodpovednosti subjektov za poškodenie chránených záujmov Slovenskej republiky. Kvalitná služba pre občana a štát v oblasti spravodajskej činnosti pre zaistenie chránených záujmov preto predpokladá kvalitnú spravodajskú legislatívu, personálne, technické, materiálne a finančné zabezpečenie činnosti spravodajskej komunity. Z uvedeného dôvodu je potrebná identifikácia, analýza a hodnotenie nových alebo inovovaných tém v rámci rozpravy k pripravovanému zákonu o spravodajských službách, ktorý je po viac než 23 rokoch samostatnosti stále očakávaný.

Kľúčové slová: Bezpečnosť, trestné právo, spravodajská komunita, chránené záujmy

Úvod

Každý štát disponuje prostriedkami spravodajskej ochrany pre zaistenie chránených záujmov štátu.¹ Zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 46/1993 Z. z. o Slovenskej informačnej službe,² bola zriadená naša civilná spravodajská a bezpečnostná služba, ktorá má zákonom stanovené úlohy, postavenie, organizáciu a systém vonkajšej kontroly, povinnosti a oprávnenia. V súlade so zákonom sa Slovenská spravodajská služba (SIS) podieľa na ochrane pred bezpečnostnými hrozbami proti Slovenskej republike, členským štátom Európskej únie a Severoatlantickej aliancie, ako aj na bezpečnosti medzinárodného spoločenstva. Plní úlohy vo veciach ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku, bezpečnosti štátu a ochrany zahraničnopolitických a hospodárskych záujmov štátu v rozsahu vymedzenom zákonom ako aj medzinárodnými zmluvami a dohodami, ktorými je Slovenská republika viazaná.³

Výsledky spravodajskej ochrany môžu viesť k trestnoprávnej zodpovednosti subjektov za poškodenie chránených záujmov Slovenskej republiky,

¹ Téma článku bola prvýkrát publikovaná Kelemen, M. na <https://dennikn.sk/blog/konstruktivna-diskusio-obcanov-k-zakonu-o-spravodajskych-sluzbac/>

² Zákon NR SR č. 46/1993 Z.z. o Slovenskej informačnej službe. [cit. 2017-04-30]. Dostupné na internete: www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_sis.rtf

³ Úlohy SIS. [cit.2017-04-30]. Dostupné na internete: <http://www.sis.gov.sk/o-nas/ulohy.html>

v súlade s trestným právom, ako jedným z odvetví slovenského právneho poriadku (verejného práva), ktoré chráni významné spoločenské vzťahy pred protiprávnym konaním.

Napriek tomu, že rok 2016 prekryl zmenami v našej spoločnosti po parlamentných voľbách a predsedníctvom Slovenskej republiky v Rade Európy neutíchajúci záujem občianskej verejnosti o pokračovanie odbornej diskusie k návrhu zákona o spravodajských službách, doba nás opäť privádza k vybraným témam, z ktorých sa vynárajú otázky občanov.

IDENTIFIKÁCIA SKÚMANÝCH PROBLÉMOV NÁVRHU NOVÉHO ZÁKONA

Bezpečnostný a trestnoprávny výskum poukazuje spravidla na „boj“ s protispoločenskými javmi, represiu, prevenciu a ochranu, ktoré sú zložitým, zdĺhavým, náročným, ale spoločensky potrebným procesom pre zdravý, spokojný a trvalo udržateľný rozvoj demokratickej spoločnosti: bezpečnosť štátu a bezpečie občana, ochranu základných ľudských práv a slobôd a zaistenie ďalších chránených záujmov.

Hľadanie a verifikácia inovovaných výskumných a študijných ciest je preto zaujímavá agenda, ktorá predstavuje pre nás trvalú výzvu. Pocit zodpovednosti za budúcnosť bezpečnostnej a právnickej komunity v štáte a bezpečie občana nás núti túto cestu absolvovať a prispieť svojim, aj keď malým dielom, k riešeniu. Samostatnú pozornosť pritom musíme venovať práci s talentovanými študentmi doktorandského štúdia, ktorí majú byť súčasťou riešiteľských kolektívov. Prioritou vedeckého skúmania je pritom ochrana toho najcennejšieho – ľudského života a zdravia človeka pri výkone ľudskej činnosti a ochrana jeho práv a slobôd vo všetkých sektoroch bezpečnosti.

„Doterajšia spoločenská empiria nás utvrdzuje v poznaní, že bezpečnosť predstavuje významný multidimenzionálny faktor kvality života spoločnosti a občana, ktorý musíme systematicky skúmať, prognózovať a zaisťovať.“⁴

Kvalitná služba pre občana a štát v uvedenej oblasti predpokladá ale kvalitnú spravodajskú legislatívu, personálne, technické, materiálne a finančné zabezpečenie činnosti spravodajskej komunity. Z uvedeného dôvodu je potrebná identifikácia, analýza a hodnotenie nových alebo inovovaných tém v rámci rozpravy k pripravovanému zákonu o spravodajských službách, ktorý je po viac než 23 rokoch samostatnosti stále očakávaný.

⁴ M. Kelemen, *Vybrané problémy ochrany osôb, majetku a zaistenia ďalších chránených záujmov v sektoroch bezpečnosti*, Bratislava: VEDA vydavateľstvo SAV, 2014. 371 s. ISBN 978-80-224-1389-3

Objektom skúmania je spravodajská služba. Predmetom skúmania je návrh zákona o spravodajských službách⁵ v nasledovných identifikovaných témach:

- zmena názvu spravodajskej služby a v právomociach ukladať úlohy,
- obsah bezpečnostných opatrení,
- poskytovanie spravodajských informácií,
- spravodajský krycí subjekt a spravodajský krycí objekt.

METÓDY SKÚMANIA VYBRANÝCH TÉM

V rámci skúmania vybraných tém pripravovaného zákona o spravodajských službách využijeme metódu obsahovej analýzy paragrafového znenia návrhu zákona, jeho komparáciu s bezpečnostno-právnou praxou, metódu dedukcie a syntézy poznatkov pre formuláciu komentára k vybraným témam z nového zákona o spravodajských službách v „kontexte špecifického metodologického prístupu bezpečnostno-právneho skúmania javu.“⁶

ZÁKLADNÁ ANALÝZA A HODNOTENIE – KOMENTÁR K VYBRANÝM TÉMAM V RÁMCI AKADEMICKEJ DISKUSIE

Vstupnou otázkou je napríklad dôvod zmeny názvu SIS na Úrad civilného spravodajstva. Zmeny názvu spravodajskej služby sa dejú najmä v prípade zmeny štátneho zriadenia, zmeny charakteru spravodajskej služby, ale to nie je náš prípad. Pritom príslušníci služby sú spravidla v štátnej službe ako policajti. Silnejúce trendy „scivilňovania“ nebaďať v spojeneckých spravodajských službách. Partnerská BIS Bezpečnostná informačná služba v Českej republike je ozbrojených zborom, v ktorom príslušníci majú vojenské hodnosti a pod... Predkladateľ možno nemal zámer „scivilňovať“ funkčné miesta policajtov, len vyjadriť civilnú platformu spravodajstva voči vojenskému spravodajstvu. Občanovi to ale nevysvetlili. Finančné

⁵ Návrh nového zákona o spravodajských službách. [cit.2017-04-30]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?pripomienkove-2015>

⁶ M. Kelemen, *Špecifické metodologické prístupy k vedeckým problémom ochrany osôb*, [In:] Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné vedy a forenzné disciplíny v kontexte kontroly kriminality. Pocta Viktorovi Poradovi k 70. narodeninám. [Monografia]. Celostátna konferencia s medzinárodnou účasťou 22.9.2013, Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy. Ivor Jaroslav et al. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o: Plzeň, 2013. s. 18 ISBN 978-80-7380-440-4

prostriedky na zmenu názvu by občan určite radšej investoval do finančného ohodnotenia spravodajcov za ich prácu.

Občania majú právo vedieť ako pracujú spravodajské služby a čím sa zaoberajú, kým sú riadené a komu sa zodpovedajú. Preferujú zákonnú možnosť pre vládu a prezidenta republiky ukladať spravodajským službám úlohy v medziach ich pôsobnosti, v prípade pána prezidenta s vedomím pána predsedu vlády. Ukladanie úloh pre Vojenské spravodajstvo (VS) je odlišné, založené na oprávnení vlády ukladať ministrovi obrany úlohy pre VS. Podľa nášho názoru je návrh znenia zákona v uvedenej téme nadbytočný.

Nejasným a problematickým na pochopenie sa javí definovanie obsahu „bezpečnostných opatrení“, ktorý v základných pojmoch nenachádzame. Slovné spojenie „spravodajskej činnosti alebo bezpečnostných opatrení“ navodzuje dojem rozšírenia doterajšieho zamerania služieb na získanie informácií a vecí, ktoré by mohli ohroziť chránené záujmy štátu, o represívne právomoci služieb (pre aktívnu reakciu, zadržanie, zatknutie, vypočúvanie a pod.). Tie majú v „rodnom liste“ orgány činné v trestnom konaní. Predpokladáme, že o to navrhovateľovi zákona tiež nešlo.

V stanovených úlohách úradu (§6 návrhu) by sme navrhli posilniť identifikáciu poslania spravodajských služieb v podávaní správ a informácií pre prezidenta republiky a vládu SR, ako aj odovzdávanie informácií štátnym orgánom a policajným orgánom podľa ich pôsobnosti. Okrem prípadov, kedy by poskytnutie informácie ohrozilo záujem sledovaný spravodajskou službou. Získanie informácií by malo byť sústredené na informácie o riziku alebo hrozbe poškodenia hospodárskych a finančných záujmov štátu (resp. Európskeho spoločenstva), nielen v oblasti korupcie. Úloha v oblasti nelegálneho obchodovania môže byť špecifikovaná na nelegálne obchodovanie s vojenským (nebezpečným) materiálom, alebo materiálom dvojitého určenia atď.

Kľúčovým momentom je aj §13 (Poskytovanie spravodajských informácií), kde „Spravodajská služba poskytuje prezidentovi spravodajské informácie, ktoré sú významné pre jeho činnosť a rozhodovanie. Predsedovi Národnej rady Slovenskej republiky poskytuje spravodajská služba spravodajské informácie, ktoré sú významné pre činnosť a rozhodovanie Národnej rady Slovenskej republiky a predsedovi vlády poskytuje spravodajské informácie, ktoré sú významné pre činnosť a rozhodovanie vlády.“. Otázkou je, či informácie majú slúžiť menovanej osobe alebo úradu, ktorý

reprezentuje. Pritom potenciál riaditeľa úradu musí zaručiť posúdenie významnosti a rozsahu poskytnutých informácií. Lebo iné nedostanú...

Dôležitým pracoviskom je určite Národné bezpečnostné analytické centrum (§7 návrhu). Nerozumieme jeho koexistencii k schválenej Štúdii uskutočniteľnosti Situačného centra SR (SITCEN) vo variante 2, na 73. zasadaní Bezpečnostnej rady SR dňa 28. januára 2015. Štúdiu predložil minister obrany. Skúsenosti z teroristických útokov totiž preukázali fatálne chyby pri „zdieľaní“, resp. „nezdieľaní“ informácií medzi spravodajskými službami štátu, s problémami integrácie informácií pre strategické vedenie a rozhodovanie. Súčasne je nesporné, že v prípade získanie informácie alebo veci vojenského charakteru postúpi Úrad civilného spravodajstva informáciu Vojenskému spravodajstvu a v prípade získania informácie civilného charakteru postúpi Vojenské spravodajstvo túto informáciu partnerskej spravodajskej službe.

Z bezprostrednej spravodajskej činnosti sa javí ako problematické aj informovanie občana, že v predchádzajúcom období boli použité informačné a technické prostriedky. Nie vždy dlhodobá práca spravodajcov prinesie dokončenie úsilia napríklad v konaní orgánov činných v trestnom konaní a časom sa žiaľ môže vytratiť do „stratenia“... a vtedy ešte ísť informovať občana, ktorý mal šťastie, že informácie „zapadli prachom“ sa javí problematické.

Inšpiratívny je §11 Vnútroštátna spolupráca, s konštatovaním v odseku 3, že „Spravodajská služba môže, na účely utajenia spravodajskej činnosti podľa tohto zákona, vysielat' svojich príslušníkov k orgánom verejnej moci, ozbrojeným silám a k právnickým osobám na základe dohody s príslušným štatutárnym orgánom; pri takomto vyslaní sa spravidla použije legenda podľa § 24. Na základe dohody s riaditeľom úradu alebo s ministrom môžu orgány verejnej moci prekladať štátnych zamestnancov na vykonávanie štátnej služby k príslušnej spravodajskej službe a ozbrojené sily dočasne vyčleniť profesionálneho vojaka na plnenie úloh príslušnej spravodajskej služby, ak je to potrebné na plnenie úloh podľa zákona.“. Vystáva otázka, že v prospech koho bude uvedené ustanovenie zákona slúžiť: pre štát, pre bezpečnosť občana, a môže sa štátny zamestnanec „ubrániť“ tejto ponuke štátu? Rozumieme akú vážnosť a hodnovernosť majú informácií získané štátnym zamestnancom – osobou spolupracujúcou z „vnútra“ inštitúcie verzus informácií získaných od informátora. Vie predkladateľ návrhu zákona vysvetliť občanovi implementáciu ustanovenia na príklade v praxi?

Za vysvetlenie zámeru a predstavy predkladateľa stojí aj § 23 Spravodajský krycí subjekt a spravodajský krycí objekt, „Spravodajským krycím subjektom sa na účely tohto zákona rozumie právnická osoba alebo fyzická osoba – podnikateľ vystupujúca pod legendou za účelom utajenia činnosti spravodajskej služby alebo činnosti jej príslušníkov alebo utajenia príslušnosti príslušníkov k spravodajskej službe. Spravodajským krycím objektom sa na účely tohto zákona rozumie hnutelná vec alebo nehnuteľná vec používaná alebo užívaná pod legendou za účelom utajenia činnosti spravodajskej služby alebo činnosti jej príslušníkov alebo utajenia príslušnosti príslušníkov k spravodajskej službe. Vie predkladateľ špecifikovať zakladanie firiem a nakladanie s majetkom, aby sa zabránilo zneužitiu v rámci projektu realizovaného spravodajskou službou?

Na základe uvedených informácií z návrhu zákona je potrebná parlamentná kontrola, ktorá má najviac možností v kontrole nákupov, prenájomov, predajov a pohybu s majetkom) v správe spravodajských služieb. Kontrola osobitných finančných prostriedkov je zložitá agenda.

Môžeme konštatovať, že aj skúmanie uvedených tém v príspevku preukazuje potrebu využitia nástrojov právnych vied a bezpečnostných vied. „Bezpečnostné vedy vnímame ako vedy praxeologické, o obrane, ochrane a záchrane človeka, spoločnosti, prírody a zaistení ďalších chránených záujmov na základe optimalizácie ľudskej činnosti v bezpečnostnej prax.“⁷ Podľa profesora V. Poradu „právne vedy, kriminalistika a kriminológia tvoria základ spoločensko-vednej disciplíny (východiská) bezpečnostnej vedy. Osobitnú úlohu zohráva trestné právo a správne právo s jeho vplyvom na teóriu bezpečnosti, metodické postupy a metódy činnosti. Kriminalistika nie je súčasťou bezpečnostnej vedy, ale tvorí podľa posudzovaného poňatia základ pre riešenie jednotlivých bezpečnostných situácií, prispieva k vymedzeniu predmetu bezpečnostnej vedy a plní určitú metodologickú funkciu pre vznikajúce odborné bezpečnostné parciálne teórie, napr. operatívnu pátraciu činnosť a pod. Proces konštituovania bezpečnostnej vedy tiež neočakáva mechanickú aplikáciu poznatkov kriminológie. Pozíciu kriminológie vo vzťahu k bezpečnostnej vede možno charakterizovať teoreticko-metodologickým a inštrumentálnym spojením a najmä aplikáciu kriminologických poznatkov v bezpečnostných činnostiach.“. Pritom „bezpečnosť tu vystupuje ako ochrana pred nebezpečen-

⁷ M. Kelemen, *Problems of Protected Interests in the Security Sectors*, Warsaw: Warsaw Management University, 2015. p.25. ISBN 978-83-7520-203-8

stvom najrôznejšieho druhu (ohrozujúcim napríklad život, zdravie a majetok občanov, životné prostredie, ľudské práva, celistvosť a integritu štátu a pod.) K takto chápaným bezpečnostným vedám alebo ich zárodkom tak môžeme zaradiť tzv. vedy o vnútornej bezpečnosti a vedy o vonkajšej bezpečnosti, podľa novej štruktúry bezpečnostných vied.⁸ Medzinárodný kontext vnútornej bezpečnosti štátu približuje práca ďalších autorov.⁹

ZÁVER

Na základe štúdia problematiky môžeme konštatovať, že návrh zákona evokuje súhlas s potrebou moderného zákonného prostredia v prospech špecifickej služby štátu k zaisteniu chránených záujmov, resp. k následnej trestnoprávnej ochrane porušenia chránených záujmov. Spravodajská komunita už dlho očakáva špecifický zákon.

Okrem skúmaných tém ešte samozrejme vyvstávajú ďalšie oblasti a otázky. Ako napríklad práca s „megadátami“. Veľký význam má proces verifikácie získaných informácií a vecí. Do databáz spravodajských služieb sa údaje o Vás dostanú veľmi rýchlo. Keď sa časom preukážu napríklad ako nepravdivé, vymažú sa, alebo tam zostávajú a môžu Vám strpčovať život? Ako zabezpečiť, aby politické nominácie riaditeľov služieb (resp. námestníkov) nepokračovali na nižšiu úroveň riadenia služby, ktorá má mať istotu profesionálnej práce? Ako merať efektívnosť činnosti spravodajských služieb? Porovnaním počtom oprávnených odposluchov s konkrétnym výsledkom a počtom riešených orgánmi činnými v trestnom konaní?

Občan – daňový poplatník ale potrebuje rozumieť zámerom predkladateľa, ako sa jednotlivé paragrafové návrhy zákona plánujú realizovať v každodennej praxi. Potom bude ochotný znášať aj prípadné zvýšené požiadavky na financovanie tejto spravodajskej činnosti. Občan spravidla ale ani nevie, ako sa za posledných 23 rokov vyvíjal rozpočet spravodajských služieb.... Preto je dvojnásobne dôležité naplniť očakávania oboch strán – profesionálov aj laikov. Čas na nový právny predpis, kvalitnú aktualizovanú spravodajskú legislatívu sa naplňa, najmä z dôvodu, že výsledky spravodajskej ochrany môžu viesť k trestnoprávnej zodpovednosti sub-

⁸ K. Holcr, V. Porada et al. *Policajné vedy: Úvod do teórie a metodológie*. Plzeň: Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. s. 52, 97-98. ISBN 978-80-7380-329-2.

⁹ J. Piwowarski, P. Bogdalski, *Międzynarodowe konteksty bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, Krakow: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, 2014. ISBN 978-83-64035-21-0

jektov za poškodenie chránených záujmov Slovenskej republiky, v súlade s trestným právom, ako jedným z odvetví slovenského právneho poriadku (verejného práva), ktoré chráni významné spoločenské vzťahy pred protiprávnym konaním.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. Kelemen M. na <https://dennikn.sk/blog/konstruktivna-diskusie-obcanov-k-zakonu-o-spravodajskych-sluzbac/>
2. Holcr K., Porada V. et al., *Policajné vedy: Úvod do teórie a metodológie*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2011. s. 52, 97-98. ISBN 978-80-7380-329-2.
3. Kelemen M., *Špecifické metodologické prístupy k vedeckým problémom ochrany osôb*, [in:] Ivor J. et al., *Trestné právo, kriminalistika, bezpečnostné vedy a forenzné disciplíny v kontexte kontroly kriminality. Pocta Viktorovi Poradovi k 70. narodeninám*. [Monografia]. Celoštátna konferencia s medzinárodnou účasťou 22.9.2013, Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, Plzeň 2013.
4. Kelemen M., *Vybrané problémy ochrany osôb, majetku a zaistenia ďalších chránených záujmov v sektoroch bezpečnosti*, VEDA vydavateľstvo SAV, Bratislava: 2014.
5. Kelemen M., *Problems of Protected Interests in the Security Sectors*, Management University, Warszawa 2015. p.25. ISBN 978-83-7520-203-8
6. Piwowarski J., Bogdalski P., *Międzynarodowe konteksty bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2014.
7. *Návrh nového zákona o spravodajských službách*, [cit.2017-04-30]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/?pripomienkove-2015>
8. Úlohy SIS. [cit.2017-04-30]. Dostupné na internete: <http://www.sis.gov.sk/o-nas/ulohy.html>
9. Zákon NR SR č. 46/1993 Z.z. o Slovenskej informačnej službe. [cit.2017-04-30]. Dostupné na internete: www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_sis